

BİBLİYOGRAFYA :

Wensinck, *el-Mu'cem*, "r'ay" md.; İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, VII, 347; Ahmed b. Hanbel, *el-İlel* (Kocyiğit), II, 342-343; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukkâşe), s. 531; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, III, 372; İbn Hibbân, *eş-Sikât*, VIII, 228; İbnü'n-Nedim, *el-Fihrist* (Şüveymi), s. 153, 174, 175, 179; Hatib, *Târîhu Bağdâd*, VIII, 322-328; Enderâbî, *Kırâ'âtü'l-kurrâ'i'l-ma'rûfîn* (nşr. Ahmed Nusayyif el-Cenâbî), Beyrut 1407/1986, s. 147-150, ayrıca bk. nâşirin girişi, s. 28; İbn Ebû Ya'lâ, *Tabakâtü'l-Hanâbile*, I, 153-154; İbnü'l-Bâziş, *el-İknâ'*, I, 126-127; Ebû'l-Alâ el-Hemdanî, *Gâyetü'l-ihtisâr*, MÜF Ktp., nr. 72, vr. 17^a-18^a; İbnü'l-Esir, *el-Lübâb*, I, 146; II, 246; Mizzi, *Tehzîbü'l-Kemâl*, VIII, 299-303; Zehebî, *A'lâmü'n-nübela'*, X, 576-580; a.mlf., *Ma'rife-tü'l-kurrâ'* (Altıkulaç), I, 419-422; a.mlf., *Târîhu'l-İslâm: sene 221-230*, s. 154-157; İbnü'l-Cezerî, *Gâyetü'n-nihâye*, I, 272-274; a.mlf., *en-Nesr*, I, 188-191; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, III, 156-157.

TAYYAR ALTIKULAÇ

HALEF el-HUSRÎ

(خلف الحصري)

(ö. 451/1059 [?])

Abbâdiler tarafından halkı aldatmak üzere

Halife II. Hişâm olarak ilân edilen kişi.

Endülüs Emevî Devleti'nin sonlarına doğru yaşanan fitne döneminde, Süleyman el-Mustaîn'in Kurtuba'da tahtı ikinci defa ele geçirmesiyle (403/1013) halifeliği sona eren II. Hişâm el-Müeyyed ortadan kaybolmuştu. Bir rivayette onun hayatta olduğu ve Meriye'ye (Almeria), hatta Kuzey Afrika üzerinden Asya'ya gittiği söylenirken başka bir rivayete göre Süleyman el-Mustaîn'in Kurtuba'yı (Cordoba) ele geçirdiği sırada öldürülmüştü. Bu haberler sayesinde bir süre daha gündemde kalan Hişâm adı zamanla unutulmaya yüz tuttuysa da daha sonraki yıllarda yeniden duyulmaya başlandı. Mülûkût-tavâifin en güçlülerinden olan ve Endülüs'te merkezî otoritesi tesis edip bölgeyi kendi hâkimiyetine almak isteyen Abbâdiler hânedanının kucusu Ebû'l-Kâsim İbn Abbâd, hayatta olduğunu söylediği II. Hişâm'ı İşbiliye'de (Sevilla) büyük bir törenle halife ilân etti ve öteki mülûkût-tavâifi de ona biat etmeye çağırdı (414/1023). Ancak halife ilân edilen bu kişi gerçekte Halef el-Husrî adlı bir şahıstı. II. Hişâm'a çok benzeyen Halef, İşbiliye'ye getirilmeden önce Rabah Kalesi'ndeki bir mescidde müezzinlik yapıyordu. İbn Abbâd, onu halife ilân ederek bir süre Kurtuba'ya hükmeden Şii Hammûdîler'e karşı Abbâdîler'i

Sünniliğin savunucusu gibi göstermek, hilâfet müessesesini kullanarak öteki mülûkût-tavâif üzerinde nüfuz kurmak veya bu yöndeki askerî faaliyetlerine meşrûluk kazandırmak istiyordu. Yeni halifenin İbn Abbâd'ın oğlunu hâcib tayin ettiği her tarafa duyuruldu ve böylece iktidar Abbâdîler'in eline geçti.

Halef el-Husrî, kendisini görmek için saraya akın eden halka yüzünü göstermemeye ve perde arkasından konuşmaya mecbur edildi. Mülûkût-tavâiften birçoğu ona halife olarak biat etti. İşbiliye, Kurtuba, Tuleytula (Toledo), Batalyevs (Badajoz), Meriye ve Sarakusta (Saragosa, Zaragoza) gibi merkezlerde hutbeler onun adına okundu. Halef el-Husrî 451 (1059) veya 455 (1063) yılında ölmüştür.

BİBLİYOGRAFYA :

Abdülvâhid el-Merrâkûşî, *el-Mu'cib fi telhîşî aḥbârî'l-Mağrib* (nşr. M. Saîd el-Uryân), Kahire 1383/1963, s. 151-152; İbn İzârî, *el-Beyânü'l-Muğrib*, s. 3, 199-200; A. Prieto y Vives, *Los Reyes de Tâifas*, Madrid 1926, s. 69 vd.; A. et-Tûd, *Abbâd bi-İşbiliyye*, Tıtvân 1947, s. 42; Zirikî, *el-A'lâm*, II, 357-358; M. Abdullah İnân, *Düvelü't-tavâ'if*, Kahire 1969, s. 37-38; S. M. İmamuddin, *A Political History of Muslim Spain*, Dacca 1961, s. 147-149; D. Wasserstein, *The Rise and Fall of the Party Kings*, Princeton 1985, s. 119-122, 126-127, 154-160; Muhammed b. Abd, "Devletü Benî 'Abbâd: taḥlîlü kı-yâmihâ ve süküthâ", *el-Baḥşü'l-İlmî*, sy. 32, Rabat 1401/1981, s. 52-53.

MEHMET ÖZDEMİR

HALEF es-SAFFÂR

(خلف الصفار)

Ebû Ahmed Velîyyü'd-devle Halef b. Ahmed b. Muhammed b. Leys es-Saffâr es-Siczi (ö. 399/1009)

Saffârî emiri (963-1003).

326 (937-38) yılında Sistan'da doğdu. Annesi Saffârî Emiri Amr b. Leys'in kızı Bânû'dur. Şehzadeliginde Horasan ve Irak'a giderek fıkıh ve hadis tahsil eden Halef, köleleri tarafından öldürülen babası Ebû Ca'fer Ahmed'in yerine Saffârî emiri oldu (352/963). Halef ilk iş olarak gücünü arttırmak için, Sâmanî ordusunda görev almış ve Deylemli Mâkân b. Kâkî'nin isyanını bastırması tecrübeli bir asker olan amcazadesi Tâhir b. Ebû Ali'yi yanına aldı. Hutbede kendisiyle birlikte onun da adının okunmasını emretti. 353 (964) yılında hacca giderken yerine onu vekil bıraktı.

Tâhir, Halef hacdan dönünce (358/969) onu Sistan'a sokmadı ve ertesi yıl kendi adına para bastırıp hükümdarlığını ilân etti. Halef bunun üzerine Horasan'a giderek Sâmanî Emiri I. Mansûr b. Nûh'tan sağladığı askerî yardımla Tâhir'i Sistan'dan çıkarmaya çalıştıysa da başarılı olamadı. Tâhir 359'da (969-70) yılında vefat edince yerine oğlu Hüseyin geçti. Bu defa onunla mücadele etmek zorunda kalan Halef Hüseyin'i yenip Buhara'ya çekilmeye mecbur edince tekrar Sistan'a yerleşme imkânı buldu. Halef bir süre sonra Sâmanîler'e gönderdiği haraç ve hediyeleri kesti. Bunun üzerine Sâmanîler tarafından desteklenen Hüseyin Halef'in sığınmış olduğu Zerenc Kalesi'ni kuşattı (372/982-83). Ancak bir sonuç alamayınca kuşatmayı kaldırıp geri döndü ve kısa bir süre sonra da öldü.

Halef 376'da (986-87), Sebük Tegin'in Raca Jaypal ile savaşa giderken boşalttığı Büst şehri işgal etti. Gazneliler geri dönünce savaşmaya cesaret edemeyip şehri terketmeye mecbur kalan Halef, Büveyhîler'den Samsâmüddeve ile Bahâüddeve arasında meydana gelen taht mücadelesinden faydalanarak oğlu Amr kumandasındaki bir orduyu 381 (991-92) yılında Kirman'a gönderdi. Büveyhî valisini yenip Kirman'ı Saffârî topraklarına katan Amr, Samsâmüddeve'nin gönderdiği Ebû Ca'fer kumandasındaki Büveyhî ordusunu da mağlûp etti (384/994). Ancak 388 (998) yılında Abbas b. Ahmed'in idaresindeki Büveyhî ordusuna yenilince Sistan'a geri çekildi ve bir müddet sonra öldü. Bunun üzerine Halef es-Saffâr Samsâmüddeve'den özür dileyerek olayın büyümesini önledi. Halef, Kuhistan'ın Gazneli emiri Buğracuk'un Mahmûd-ı Gaznevî'ye yardım etmek amacıyla bölgeden ayrılması üzerine oğullarından Tâhir'i bir ordu ile Kuhistan'a gönderdi. Kuhistan'ın Bûşenc şehri işgal eden Tâhir geri dönen Buğracuk'un ordusuna yenildi, fakat hile ile Buğracuk'u öldürüp (388/998) Bûşenc'de hâkimiyetini sürdürdü. Amcası Buğracuk'un öldürüldüğünü duyan Sultan Mahmûd bir ordu ile Sistan'a doğru yola çıktı. Bunun üzerine Tâhir Kuhistan'ı bırakıp Sistan'a çekildi. Ordusuyla İspehbed Kalesi'ne sığınan Halef, Sultan Mahmud Sistan'a gelince affedildiği takdirde 100.000 dinar haraç ödeyeceğini ve hutbeyi onun adına okutacağını bildirdi. Bu şartları kabul eden Sultan Mahmûd 390 (1000) yılında muhasarayı kaldırıp Gazne'ye döndü.